

düzenlenmiş, Abdullah Abdülganî Serhân da Saîdî'nin belâgatla ilgili görüşleriyle uzun bir makale yazmıştır ("Ârâ'ün belâğiyye li's-Şeyh 'Abdülmüte'âl es-Saîdî; 'Arđun ve taħlîlün ve nađd", *Külliyetü'l-luğati'l-'Arabiyye bi'l-Kähire ve semânüne 'âmen fi ħıdmeti'l-luğati'l-'Arabiyye ve ħimâyetihâ: en-Nedvetü'l-'ilmiyyetü'l-ülâ bi-münâsebeti'l-yevmi'l-'âlemi li'l-iĥtifâl bi'l-luğati'l-'Arabiyye* 18.12.2012, Kahire 2012, s. 430-514).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülmüteâl es-Saîdî, *Târîhu'l-işlâĥ fi'l-Ezher*, Kahire 1370/1951, s. 90-99; a.mlf., *el-Ĥürriyye-tü'd-diniyye fi'l-İslâm* (nşr. İsmet Nassâr), Kahire 1433/2012, s. 22-75; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 148; M. Abdülmün'im Hafâcî, *el-Ezher fi elf 'âm*, Beyrut-Kahire 1408/1988, III, 177-183; a.mlf. – Ali Ali Subh, *el-Ĥareketü'l-'ilmiyye fi'l-Ezher fi'l-ĥarneyni'l-tâsi' 'aşer ve'l-'iştirin*, Kahire 2007, s. 205-216; M. Receb el-Beyyûmî, *en-Nehđatü'l-İslâmiyye fi şiyeri a'lâmihe'l-mu'âşırin*, Dimaşk-Beyrut 1414/1995, II, 199-220; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Mu'cemü'l-mu'ellifine'l-mu'âşırin: Vefeyât 1315-1424 (1897-2003)*, Riyad 1425/2004, I, 414-416; Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlî, *Neşrü'l-cevâhir ve'd-dürer fi 'ulemâ'i'l-karni'r-râbi' 'aşer*, Beyrut 1427/2006, I, 814; Muhammed el-Ferrân, *Mezâhirü't-tecdîd fi'l-ĥiĥâbi'd-diniyyi'l-İslâmiyyi'l-mu'âşır*, Rabat 1428/2007, s. 129-131; Tahsin Görgün, "Tecdid", *DİA*, XL, 238; Emel Muhtâr, "Ĥaĥikatü'l-uşûliyyeti'l-İslâmiyye fi fikri's-Şeyh 'Abdülmüte'âl es-Şaîdî (Dr. İsmet Nassâr)", <http://www.ahramdigital.org.eg/articles.aspx?Serial=794426&eid=6784> (13.12.2014).

MUSTAFA TAĤA GÜLER

SAINT GOTTHARD MUHAREBESİ

Osmanlı ve Habsburg orduları arasında
1 Ağustos 1664'te yapılan
meydan savaşı.

Rába (Raab) nehri kenarında, Osmanlı Vezîriâzamı Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu ile Habsburg orduları başkumandanı Raimondo Montecucoli'nin başkanlık ettiği müttefik ordusu arasında gerçekleşti. Habsburg kuvvetlerinin zaferiyle sonuçlanan çarpışma, 1663 Nisanı ortasından beri hareket halinde olan Osmanlı ordusunun askerî faaliyetlerine son vererek Habsburg ve Osmanlı sarayları arasında dokuz gün sonra akdedilen Vasvar Antlaşması'na giden yolu açtı.

Esas muharip kitalarını yeniçeri ve kapıkulu süvari bölükleri, tımarlı sipahiler ve seçkin Osmanlı devlet ricaline bağlı ümerâ kapılarının oluşturduğu Osmanlı ordusu, Macaristan'daki Habsburg savunma hattının en önemli kalesi olan Uyvar'ı yaklaşık bir aylık kuşatmanın ardından 26 Eylül

1663'te ele geçirdi. Ancak bu tarihte hafif destek kıtaları ve milis birlikleriyle beraber yaklaşık 70.000 kişilik bir kuvvete tekabül eden Osmanlı ordusu, Saint Gotthard Muharebesi'nin vuku bulmasına kadar geçen zaman boyunca sürekli güç kaybına uğradı. Ordunun bir kısmı 1664 baharında, Nitra (Nyitra), Leva (Léva) ve Novigrad (Nógrád) kalelerini geri almak için Váh (Vág / Waag) nehri boyunca harekete geçen Louis-Raduit de Souches kuvvetlerini karıştırmak üzere Budin Valisi Hüseyin Paşa idaresinde bu bölgeye gönderildi. Ayrıca Hırvat Banı M. Zrínyi ve Ren başlaşıkları komutanı J. Hohenlohe'nin 1663-1664 kışında Osmanlı askerî kademesini gafil avlayan baskını da askerî planlarını altüst ederek askerlerin kışlarını beklenenden önce terketmelerini gerektirmişti.

Baharda yeniden hareketlenen M. Zrínyi - J. Hohenlohe kuvvetleri nisan sonunda Kanije'yi kuşattı. Belgrad'dan yola çıkan Fâzıl Ahmed Paşa haziran başında kaleyi kurtarmaya muvaffak oldu. Mura nehri-nin öte yakasına çekilen Zrínyi-Hohenlohe kuvvetleri, bir süre sonra R. Montecucoli kumandasında kendilerine katılan Habsburg askerlerinin yardımıyla Hırvat banının 1661 yazında Kanije'nin karşısında inşa ettirdiği Yenikale'yi (Zrínyi-Újvár: bu kalenin inşası Osmanlılar açısından 1663-1664 savaşının resmî sebeplerinden biriydi) savunmaya koyuldu. Haziranın sonuna kadar süren çetin mücadeleler, Yenikale'nin zaptı ve yerle bir edilmesiyle neticelendiyse de Osmanlı ordusunun iyice yıpranmasına ve firar vak'alarının artmasına yol açtı.

1664 Temmuz, Habsburg ve Osmanlı ordularının Rába suyu boyunca giriştiği köşe kapmacayla geçti. Osmanlı askerî heyetinin stratejik hesapları Rába nehrinin öte yakasına geçmek üzerine kuruluydu. R. Montecucoli de Osmanlı askerlerinin nehri aşmasını önlemeye yönelik bir savunma savaşının yapılmasının gerekli olduğuna inanıyordu. Osmanlı askerî heyeti, 25 Temmuz'dan itibaren başta yeniçeriler ve paralı Arnavut tüfekçiler olmak üzere bazı kıtalara ırmağı geçmek amacıyla bu kesimi zorlama görevi verdi. Bu maksatla Rába kenarında yapılan uzun ve zahmetli yürüyüş, suyun karşılıklı yakalarını tutan askerlerin giriştiği çatışmalarla birleşince can kaybı ve hasta erlerin sayısında büyük bir artış oldu.

Osmanlı ordusu, 1 Ağustos sabahı Rába nehrinin Lafnitz suyu ile birleştiği kıvrıma yerleşti. Nehrin öte yakasında Mogersdorf

civarına yayılan müttefik kuvvetleri sağ cenahta R. Montecucoli kumandasındaki Avusturya askerleri, ortada imparatorluk kıtalarından sorumlu Leopold Wilhelm von Baden ve Georg Friedrich von Waldeck, sol cenahta Fransız birliklerinin başında Jean Comte de Coligny-Saligny olmak üzere muharebe düzeni aldı. Muharebenin ise ertesi gün başlaması bekleniyordu. Osmanlı ve müttefik süvarilerinin önemli bir bölümü atlarının su ve yem ihtiyacını karşılamak için etrafa dağıldı. Bununla birlikte Osmanlı saflarında yer alan gönüllü savaşıların, yeniçerilerin nehirde gizlice köprü inşa etmeye çalıştıkları bir sırada topluca karşıya geçmeleri savaşı kaçınılmaz hale getirdi.

Bosna Valisi İsmâil Paşa, Köprülü ailesinin damatlarından Kaplan Mustafa Paşa ve Halep Valisi Gürcü Mehmed Paşa, sabahın erken saatlerinde taarruza başlayan yeniçeri ve kapıkulu süvarisini desteklemekle görevlendirildi. Osmanlı askerî yönetimi, ilk hücumu belirli muharebe geçmişi olmayan Alman birliklerinin üzerine yaparak ırmağın karşı yakasında nisbeten zahmetsizce bir yerleşme alanı elde etti. Muharebenin bu safhasında Fâzıl Ahmed Paşa'nın kapısında hizmet eden sekban ve sarıca bölükleri de karşı yakaya geçti. Müttefik ordusunun muharebe hattı kırıldı; alaylar arasındaki bağlantı koptu. Osmanlı taarruzu esnasında ezilen imparatorluk kıtalarından artakalan askerler Graz ve Fürstenfeld'e doğru Avusturya'nın içlerine kaçmaya başladı. Yeniçeriler, altı bölük sipahisinin himayesi altında Rába'nın karşı tarafında birbirine paralel uzanan on kadar uzun metris kazarak sağlam bir müdafaa hattı kurdu. Muharebenin beklenmedik bir anda başlaması sebebiyle sabahki köprü inşaatı bitirilemediğinden Osmanlı askerlerinin nehri geçişi zaman alıyordu. Bu esnada ilk zaferin heyecanıyla Mogersdorf'a kadar çıkan bazı Osmanlı birlikleri imparatorluk kıtalarının boşalttığı ordugâhı yağmalamaya başladılar. Ancak nehir kenarındaki ana Osmanlı kuvvetiyle irtibatlarını yitirerek Avusturya ve Fransız askerleri için kolay bir av haline geldiler.

Öğleden sonra toplanan harp meclisinde müttefik kumandanları, akarsuyun kenarında birikmeye devam eden Osmanlı birliklerine karşı taarruza geçme kararı aldı. Bu saatlerde nehrin öte yakasına çıkmış Osmanlı askerlerinin sayısı yaklaşık 10.000 kadardı. R. Montecucoli ve Coligny-Saligny'nin başını çektiği müttefik ordusu safların arasındaki mesafeyi disiplinle ko-

ruduğu, sistematik ve düzenli bir “kontra-marş” yürüyüşü gerçekleştirdi. Osmanlı piyadesi, yeniçerilerin kazdığı siperlerin ardından açtığı ateşle müttefik yürüyüşünü kesmeyi denediye de ön metrislerdeki savaşçıların ricatı bir anda denetimden çıkan bir bozguna dönüştü. Çarpışmanın sonlarına doğru etkisini arttıran yağmurun Râba Irmağını kabartması, emir-komuta zincirinin kopduğu birlikleri iyice zora soktu, asker arasında yaşanan izdiham da hayli can kaybına yol açtı. Köprü aşırı kalabalıktan ötürü yıkılırken suya kapılan askerlerin büyük kısmı hayatını kaybetti. Böylece Osmanlı ordusu açık bir yenilgiye uğramış oldu. Bu yenilginin askerî açıdan devamı gelmedi. Fâzıl Ahmed Paşa, Osmanlı ordusunu 5 Ağustos’a kadar yerinde tutup birliklerin dağılmasını engelledi. Ayrıca 9 Ağustos’ta akdettiği Vasvar Antlaşması sayesinde Saint Gotthard yenilgisinin büyük bir siyasi krize dönüşmesine bağlıyla engel oldu.

BİBLİYOGRAFYA :

OeStA, Kriegsarchiv, *Kartensammlung*, H IIIc, 20 (St. Gotthard Muharebesi Planı); Erzurumlu Osman Dede, *Târih-i Fâzıl Ahmed Paşa*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 909, vr. 28^b-30^a; Mustafa Zühdi, *Ravzatü'l-gazâ (Târih-i Ujvâr)*, İÜ Ktp., TY, nr. 2488, vr. 26^a-29^b; M. Meyer, *Theatrum Europaeum oder außföhrliche und warhafflige Beschreibung aller und jeder denckwürdiger Geschichten*, Franckfurt 1672, IX, 1215-1230; *Mühürdar Hasan Ağa'nın Cevâhirü't-tevârih'i* (haz. Ebubekir Siddik Yücel, doktora tezi, 1996), EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 275-279; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), VII, 31-39; P. Rycaut, *The History of the Turkish Empire from the Year 1623 to the Year 1677*, London 1687, s. 156-159; J. von Stauffenberg, *Gründliche warhafflige und unpartheyische Relation des blutigen Treffens / zwischen dem Erbfeinde Christlichen Namens und Blutes auff einer / und dem Christlichen Kriegsheer auf anderer Seiten / gehalten den 1. Augusti An; 1664 bey S. Gotthard in Ungarn*, Regensburg 1665, s. 30-64; Silâhdar, *Târih*, I, 361-372; Hammer, *GOR*, VI, 137-144; Zinkeisen, *Geschichte*, IV, 930-932; W. Nottebohm, *Montecuccoli und die Legende von St. Gotthard (1664)*, Berlin 1887; “Vom Kriege mit den Türken in Ungarn”, *Ausgewählte Schriften des Raimund Fürsten Montecuccoli General-Lieutenant und Feldmarschall*, II, Wien-Leipzig 1899, s. 429-442; G. Wagner, *Das Türkenjahr 1664: Eine europäische Bewährung*, Eisenstadt 1964, s. 153-373; a.m.f., “Die Steiermark und die Schlacht von St. Gotthard-Mogersdorf”, *Mitteilungen des Steirmärkischen Landesarchives*, XIV (1964), s. 49-79; R. Kindinger, “Die Schlacht bei St. Gotthard am 1. August 1664: Ein Würdigungsversuch der Feldherrnkunst Montecuccolis unter neuen Gesichtspunkten”, *Zeitschrift des historischen Vereins für Steiermark*, XLVIII (1957), s. 145-155; Faruk Bilici, “XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İki Savaş Anatomisi: Saint-Gotthard ve Kandiyeye”, *TTK Bildiriler*, XVIII (2002), III/1, s. 139-152.

ÖZGÜR KOLÇAK

SAKR, Seyyid Ahmed

(السيد أحمد صقر)

es-Seyyid b. Ahmed
b. Muhammed b. Sakr
(1915-1989)

Mısırlı nâşir, edip ve yazar.

Mısır'da Tanta şehri yakınlarındaki Siftütürâb köyünde doğdu. Güzel ahlâkı ve ilmiyle meşhur bir aile içinde yetişti. Ezher'de Usûlüddin Fakültesi'nde hocalık yapan babası ailesiyle birlikte Kahire'ye taşınınca Seyyid Ahmed, Ezher'deki umuma açık ilim halkalarına devam etmeye başladı. Dokuz yaşında Kur'an-ı Kerim'i ezberledi. Ezher'e bağlı Ma'hedü'l-Kâhire ed-dîn'den ilkokul diploması aldı. Burada 1937'de liseyi bitirdikten sonra Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesi'ne girdi ve 1944'te mezun oldu. Alkame (b. Abede) el-Fahl'in divanının ilk neşir çalışmasını lise tahsili sırasında gerçekleştirdi (Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, *Medhal*, s. 99), bu neşir için Zekî Mübârek bir takdir kaleme aldı. Aynı dönemde makaleler de yazdı (*ME*, IV/1 [1352/1934], s. 40 vd.). Bunlardan biri Nâbiga eş-Şeybânî divanının neşri üzerine onun hristiyan olduğu iddialarını çürüten makaledir. Üniversitede babası Ahmed Sakr'dan başka Seyyid b. Ali el-Mersafî, Muhammed Hıdır Hüseyin, Ahmed Muhammed Şâkir, Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Zekî Mübârek, Abbas Mahmûd el-Akkâd, Mahmûd Muhammed Şâkir gibi âlim ve ediplerin talebesi oldu, zekâsı ve güçlü hâfızasıyla tanındı. Başlangıçta Arap dili ve edebiyatı alanında uzmanlaştı ve edebî çevrelerde eski tarz bir edebiyatçı olarak görüldü. Ancak hocası Ahmed Muhammed Şâkir'in vefatından sonra şer'î ilimlere yöneldi. Ezher'e bağlı okullarda Arap edebiyatı öğretmenliği yaptı, bir ara Kahire'deki Fransız Lisesi'nde çalıştı. Yazma eserlerin tahkiki konusunda şöhreti yayıldıktan sonra Ezher'in Usûlüddin Fakültesi'ne hoca tayin edildi. Bu arada klasik eserlerin neşriyle ilgili komisyonlarda bulundu. 1957'de üniversitede ders vermesi için davet edildiği Küveyt'te üç yıl hocalık yaptı. Ardından Kahire'ye dönünce 1967'de Ezher'deki Mecmau'l-buhûsi'l-ilmiyye'nin genel sekreter yardımcılığına getirildi. Daha sonra Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde on yıl kadar ders okuttu. Hayatının son yılları hastalıklarla geçen Sakr, Ümmülkurâ Üniversitesi'ndeki görevinden ayrılıp Mısır'a döndü, burada da iki yıl süren hastalıktan sonra 2 Kasım 1989'da vefat etti.

Öğrencilerini iyi yetiştirmek için gayret eden Sakr, bilhassa talebelerine karşı cömert davranan, dindar, erdemli, özgüven sahibi, kendini ilme adanmış, başkalarının söylediklerine aldırmandan doğru bildiği yolda yürüyen biri olarak tanınmıştır. Daima açık ve sağlam ifadeler kullanan, çok güzel bir üslûbu olan Sakr'ın çalışmaları iki kısma ayrılabilir: Birincisi yazma eserlerin tahkik ve neşirleri, ikincisi bazı yazma kitapların neşri üzerine eleştirilerini dile getirdiği makaleleridir. Bu çalışmaları dil, edebiyat, nahiv, fıkıh, hadis, tefsir, usul ve tarih alanlarındaki geniş bilgi ve kültür birikimini yansıtır. Mısır'da eski eserlerin neşri konusunda en önde gelen kişilerden biri kabul edilmiş, bu hususta yönteminin sağlamlığı ve sunumunun güzelliğiyle şöhret bulmuştur. Tahkik etmek istediği eserin sahibinin kullandığı dili iyi kavrar, aynı müellifin diğer eserlerinde konuyla ilgili farklı görüşlerini tesbit ederdi. Ayrıca hocalarına, öğrencilerine, yaşadığı dönemdeki kültürel ve siyasal ortama temas eder, eserin yazılış yöntemini, aynı konuda yazılmış diğer eserler arasındaki yerini mukaddimede zikrederdi. Yayımladığı kitaplarda zaman zaman kendi görüşlerini ve duygularını dile getirir, kolay anlaşılmayan ibareleri, kapalı lafızları dipnotlarında açıkladığı gibi yazarın görüşüyle farklı görüşleri de karşılaştırırdı. Bu çok zor ve emek isteyen yöntemi sebebiyle Sakr az eser yazabilmiş, bazı yazılarında neşredebildiğini bildirdiği çalışmalarını tamamlayamamıştır.

Eserleri. Neşir: Alkame b. Abede el-Fahl, *Divânü 'Alkameti'l-Fahl* (Kahire 1353/1935); Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *Me-kâtîlü't-Şâlibiyyîn* (Beyrut 1946, 1368/1949; Kum 1374; Kahire 1416); Ebü Ali el-Merzûkî, *Şerhu Divâni'l-hamâse li-Ebî Temmâm* (I-IV, Kahire 1951-53, Ahmed Emîn ve Abdüsselâm Hârûn ile birlikte); Ebü Hayyân et-Tevhîdî, *el-Hevâmil ve's-şevâmil* (Kahire 1370/1951, 1989, 2009, Ahmed Emîn ile birlikte); a.m.f., *el-Beşâ'ir ve'z-zehâ'ir* (I. cilt, Kahire 1373/1953, Ahmed Emîn ile birlikte); İbn Kuteybe, *Te'vilü müşkili'l-Kur'an* (Kahire 1373/1954, 1393/1973, 1981); a.m.f., *Tefsîru ğaribi'l-Kur'an* (Kahire 1378/1958); Bâkullânî, *İ'câzü'l-Kur'an* (Kahire 1374/1954); İbn Kuteybe, *Te'vilü muhtelifi'l-hadîs* (Kahire 1378/1958; Beyrut 1393/1973); Hasan b. Bişr el-Âmidî, *el-Muvâzene beyne şî'ri Ebî Temmâm ve'l-Buhtürî* (I ve II. cilt Abdullah el-Muhârib ile birlikte, eserin III. cildi, A. el-Muhârib tarafından neşredilmiştir; I-III,